

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: магістрантка 2 курсу 231М групи

Спеціальності 053 Психологія

Освітньо-професійної програми «Психологія»

Ірина Возна

Керівник: кандидат психологічних наук

Іван КРУПНИК

Рецензент: кандидат психологічних наук, доцентка

Ольга АЛЕКСАНДРОВА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні засади вивчення волонтерської діяльності: сутність і психологічні чинники.....	6
1.1. Психологічні особливості розвитку волонтерської діяльності в українському суспільстві	6
1.2. Психологічні детермінанти волонтерської діяльності.....	10
Висновки до першого розділу.....	18
РОЗДІЛ 2. Емпіричне дослідження психологічних чинників ефективної волонтерської діяльності.....	21
2.1. Організація та особливості проведення дослідження.....	21
2.2. Емпіричне визначення індивідуальних характеристик, особливостей мотиваційної та ціннісної сфери волонтерів, що ефективно виконують волонтерську діяльність.....	23
Висновки до другого розділу.....	37
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45
ДОДАТКИ.....	50
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	50

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження. На сьогоднішній день українське суспільство зазнало чимало негативних впливів: антитерористична операція на сході країни; епідеміологічна ситуація, яка триває другий рік, усе це позначається на емоційному, психологічному стані громадян і у цілому на країні. Можна відмітити, що суспільство потребує колосальної кількості як зовнішніх, так і внутрішніх ресурсів. У зв'язку з цим, актуальним питанням є визначення і мобілізація таких ресурсів, серед яких значне місце посідають соціальні ресурси громадської участі, які дозволяють самоорганізовуватися активним представникам населення з метою вирішення важливих питань сьогодення. Таким ресурсом громадської участі виступає волонтерська діяльність, яка у останні роки життя українського суспільства розвивається досить швидко і оперативно.

Розвиток волонтерського руху в Україні має свою історію. Так, наприклад, пік розвитку волонтерства можна було спостерігати у кінці 2013 та протягом 2014 року, у період початку воєнного конфлікту на території Донбасу. Волонтери об'єднувалися у зв'язку з підвищеним бажанням допомогти українській армії, безпосередньо військовослужбовцям, вимушеним переселенцям. На сьогоднішній день можна відзначити пункти волонтерської підтримки вимушених переселенців і на території Херсону. Такі об'єднання налічують звичайних людей, людей з високим соціальним статусом, спеціалістів із надання медичної, соціальної та психологічної допомоги.

Можна відзначити, що волонтерство у нашій країні має докорінну відмінність від волонтерства інших країн. У зв'язку зі загрозою втрати територіальної цілісності ресурси громадського суспільства почали реалізовуватися у волонтерстві. Загалом волонтерський рух, більшістю дослідників та більшістю світових урядів, розглядають як плідний засіб розвитку суспільства, і наша країна виступає представницею такого руху.

У цілому тема волонтерського руху представлена у працях сучасних вітчизняних і зарубіжних дослідників уже довгий час. Так, наприклад, варто відмітити останні емпіричні дослідження, що проводилися у 2015 році Інститутом соціології України. Попри це є маловивченим питання визначення чинників ефективної волонтерської діяльності.

Сучасні дослідження волонтерської діяльності у рамках психології представлено у працях: З. Бондаренко, Н. Вайнілович, Є. Головахи, О. Іщенко, О. Касперович, А. Кльоппикової, Г. Крапівіної, У. Кретової, О. Круцюк, Н. Ліпінської, Т. Лях, О. Панькової, М. Савчина, Г. Юрчинської та інших.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота написана в межах тематичного плану кафедри психології факультету психології, історії та соціології Херсонського державного університету «Соціально-психологічні виміри становлення та розвитку особистості» (державний реєстраційний номер 0119 U 101096).

Мета дослідження – теоретично визначити та емпірично дослідити психологічні чинники ефективної волонтерської діяльності.

Для досягнення мети дослідження поставлено виконання наступних **завдань**:

1. На основі теоретичного дослідження визначити сутність поняття «волонтерство» та його структуру; проаналізувати особливості його вияву в українському суспільстві та визначити основні чинники волонтерської діяльності.

2. Емпірично визначити індивідуальні характеристики волонтерів; особливості їх мотиваційної та ціннісної сфери.

3. Визначити психологічні чинники, що обумовлюють ефективну волонтерську діяльність.

Об'єктом дослідження є – індивідуально-психологічні особливості волонтерської діяльності.

Предмет дослідження – психологічні чинники ефективної волонтерської діяльності.

У роботі використані наступні **методи**: теоретичні (аналізування, синтезування, узагальнення, порівняння); емпіричні: опитувальник «Діагностика рівня емпатійних здібностей» (В. Бойко), «Фрайбургський особистісний опитувальник», тест «Мотиваційний профіль» (Ш. Річі, П. Мартіна), «Морфологічний тест життєвих цінностей» МТЖЦ (В. Сопів, Л. Карпушина). Методи обробки даних: ϕ -критерій Фішера, t -критерій Стьюдента.

Наукова новизна одержаних результатів: у результаті проведеного дослідження визначено сутність поняття «волонтерство»; проаналізовано особливості його вияву в українському суспільстві та визначено основні чинники волонтерської діяльності. На основі емпіричного дослідження визначено індивідуальні характеристики волонтерів; особливості їх мотиваційної та ціннісної сфери, що дало змогу встановити психологічні чинники, що обумовлюють ефективну волонтерську діяльність.

Практичне значення роботи. Результати теоретичного та емпіричного дослідження будуть цікавими для практичних психологів та соціальних працівників. Матеріали досліджень можуть стати у нагоді студентам при підготовці до семінарських занять з дисциплін: «Соціальна психологія», «Психологія особистості».

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданні кафедри психології від 04 жовтня 2021 року (протокол №3) та представлені у збірнику наукових статей матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференція молодих вчених, аспірантів та студентів «Соціально-психологічні технології розвитку особистості», м. Херсон, Херсонський державний університет, 22 квітня 2021 р.)

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Список використаних джерел налічує 42 найменування. Повний обсяг роботи 50 сторінок. Основний зміст викладено на 44 сторінках. Робота містить 11 таблиць та 1 рисунок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СУТНІСТЬ І ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ

1.1. Психологічні особливості розвитку волонтерської діяльності в українському суспільстві

Волонтерська діяльність є досить поширеним явищем у різних країнах світу і включена у різні сфери соціального життя. У зв'язку з цим, держави таких країн підтримують волонтерський рух як важливий вияв людської гідності, толерантності та ресурсу становлення соціуму.

Перш ніж перейти, до визначення особливостей розвитку волонтерської діяльності в Україні варто надати визначення таким поняттям, як «волонтерство» та «волонтерська діяльність».

Під терміном «волонтерство» у закордонних дослідженнях розуміється: «діяльність, що здійснюється на безоплатній основі і спрямована на досягнення соціально бажаних цілей щодо вирішення проблем суспільства»; «воно представляється соціальним утворенням, ресурсом суспільства, створеним для надання за потужністю нужденним з мінімальною грошовою компенсацією» (Стеббінс Р. А.) [34, с. 70]; «системою, що функціонує в контексті різноманітних відносин»; «соціальним інститутом, який виконує важливу інтегративну функцію – ретрансляцію соціально значущих цінностей в процесі комунікації і соціалізації» (Норт Д.) [24, с. 6].

Також слід додати, що у закордонних дослідженнях обговорюється питання щодо певного відбору до волонтерського руху, у зв'язку з тим, що волонтери повинні володіти певним набором норм і цінностей.

Дослідниця А. Кльопікова розглядає волонтерство як: «окремий вид професійної діяльності, для якої необхідний набір специфічних навичок, знань і практик. Особливостями професійної діяльності волонтерів є особлива ідеологія, власна система норм, свобод та ін.» (Кльопікова А. О.) [11, с. 74].

У дослідженні О. Панькова, О. Касперович та О. Іщенко зазначено: «волонтерство – це широкий спектр видів діяльності, включаючи традиційні форми взаємодопомоги та самодопомоги, офіційне надання послуг та інші форми громадянської участі, що здійснюються добровільно, для загального громадського блага, і де грошова винагорода не є головним мотивуючим фактором» (Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В.) [25, с. 26]. У зв'язку з таким визначенням учені використовують ці терміни як слова синоніми, де волонтерством називають об'єднання людей, що несуть благо у суспільство, а волонтерів – людей, що належать до такого об'єднання. Волонтери приймають участь у таких об'єднаннях добровільно та на безоплатній основі.

Українська дослідниця З. Бандаренко визначає волонтерську діяльність як: «благодійність, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без отримання заробітної плати за її виконання, без просування по службі, заради добробуту спільнот і суспільства в цілому; добровільницьку діяльність, в основі якої лежать ідеї безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства, при цьому не переслідуючи мету отримання прибутку чи кар'єрного зростання; отримання всебічного задоволення своїх особистих і соціальних потреб через надання допомоги іншим людям; форму реалізації громадянської активності та базу для функціонування громадських організацій; національну ідею милосердя і благочинності. Науковець визначає, що волонтер – це доброволець, громадянин, який долучається до вирішення соціально важливих проблем у формі безоплатної праці» (Бандаренко З. П.) [2, с. 57].

В останні роки українського суспільства значно підвищився розвиток волонтерської діяльності у зв'язку з різними загальносуспільними явищами та процесами як у нашому суспільстві, так і у світі в цілому. Директор Інституту соціології Є. Головаха з цього приводу дає наступне пояснення: «В Україні стало значно більше людей, які вважають, що вони повинні щось робити не для себе, а для інших. ...Феномен волонтерства зробив українців щасливішими саме тому, що вперше в історії приніс до українського концепту щастя задоволення від допомоги іншим» (Головаха Є. І.) [7, с. 2].

У зв'язку з політичними подіями в Україні (Євро майдан) волонтерство стало виявлятися як спосіб захисту своєї думки та своєї особистісної та суспільної гідності. Потім волонтерство витупило як механізм протистояння збройним подіям. Дослідники О. Панькова, О. Касперович та О. Іщенко зазначають: «розбалансованість взаємодії органів державної влади, нездатність своєчасно відреагувати на ситуації воєнного конфлікту, невиконання покладених на них зобов'язань щодо забезпечення соціальної, особистісної безпеки призвели до значного дефіциту ефективних управлінських рішень, неефективності системи забезпечення Збройних Сил України. Саме такий стан став причиною поширення волонтерського руху в країні. Однією з рис волонтерської діяльності в Україні у 2014-2015 рр. є те, що значна кількість ініціатив при їх виникненні (а часто – і в процесі реалізації протягом тривалого часу) має неформальний характер. Багато громадських ініціатив, що виникли під час Революції гідності і були спрямовані на допомогу протестуючим на Майдані, після її завершення переорієнтувались на допомогу Збройним Силам України, Національній гвардії України, добровольчим батальйонам, вимушеним переселенцям з АР Крим та Сходу України. Ви значна роль волонтерів у забезпеченні боєздатності силових структур у ході протистояння збройній агресії на Сході України визнається і

представниками Збройних Сил України» (Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В.) [25, с. 28].

У зв'язку із зазначеними подіями волонтерський рух почав працювати і реалізуватися на постійній основі та набувати формального статусу.

У 2003 році волонтерську діяльність визнано на нормативно-правовому рівні. Закон України «Про волонтерську діяльність» (2011 рік) визначає даний вид діяльності наступним чином: «волонтерська діяльність – це добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги. Зокрема, у першій редакції закону волонтерська діяльність здійснюється за такими основними напрямками: 1) надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребують соціальної реабілітації; 2) здійснення догляду за хворими, інвалідами, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги; 3) надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок стихійного лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям; 4) надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів; 5) проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання; 6) сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів; 7) надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру; 8) надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не

забороненими законодавством» (закон України про волонтерську діяльність) [27, с. 4].

Отже, волонтерська діяльність є досить поширеним явищем у різних країнах світу і включена у різні сфери соціального життя. У зв'язку з цим, держави таких країн підтримують волонтерський рух як важливий вияв людської гідності, толерантності та ресурсу становлення соціуму. В українському суспільстві за останні роки значно підвищився розвиток волонтерської діяльності. Таку тенденцію пов'язують з активним розвитком різних загальносуспільних явищ та процесів як у нашому суспільстві, так і у світі в цілому.

1.2. Психологічні детермінанти волонтерської діяльності

У дослідженні І. Плетеньової, Л. Мартинової та Л. Барінової, що спрямовано на вивчення волонтерської діяльності майбутніх педагогів (на прикладі студентів) були емпірично доведено, що волонтерська діяльність виявляє специфічні вимоги до її учасників: «1. Як і будь-який вид діяльності, волонтерська діяльність, будучи вельми специфічною, пред'являє серйозні вимоги до її учасників. Від сюди, аналіз готовності студентів до здійснення волонтерської діяльності повинен включати: уявлення студентів про її сутності; наявність системи мотивів, спрямованих на пізнання її особливостей, на усвідомлення її соціальної значимості, на необхідність творчого вирішення виникаючих проблем. 2. Реалізація волонтерської діяльності потребує від учасників наявності певних ділових і особистісних якостей. Вивчення їх вимагає використання системи методів науково-педагогічного дослідження, яка дозволяє об'єктивним чином оцінити готовність учасників до волонтерської діяльності. 3. Вивчення готовності студентів до волонтерської діяльності повинно базуватися на системному вивченні: факторів, мотивів і їх взаємодії з діловими і особистісними якостями. 4. Важливою складовою

підготовки майбутнього вчителя є участь в волонтерській діяльності. Студент має можливість придбати набір якостей, які дозволять йому творчо вирішувати педагогічні проблеми: світоглядна позиція; усвідомлення труднощів і привабливих сторін майбутньої професії; вміння взаємодіяти; аналіз і самооцінка виконуваної роботи; вміння проектування діяльності та ін..» (Плетеньова І. Ф., Мартинова Л. М., Барінова Л. В.) [29, с. 164].

Отже, наведені дані доводять, що волонтерська діяльність є особливою формою діяльністю і має свої особливості та вимоги до її виконання.

Дослідників психологів цікавить також питання психологічних якостей потенційного волонтера. Так, вітчизняна дослідниця Т. Лях визначає наступні важливі якості: «1) психолого-педагогічну компетентність, під якою мається на увазі певний рівень волонтерської діяльності, невід’ємний від сукупності особистих характеристик, який накладає індивідуальний неповторний відбиток на волонтерську діяльність; 2) відповідальність і самодисципліну; 3) глибоку і відверту зацікавленість у вирішенні проблем тих, хто потребує допомоги, а також у позитивних результатах роботи; 4) такі цінності, як гуманність, справедливість, конфіденційність, респектабельність, безкорисливість і чесність, що мають складати ціннісну основу діяльності; 5) диференційоване застосування навичок спілкування; 6) наявність рис особистості, які викликають довіру і прихильність людей, бажання працювати, допомагати і, водночас, не дозволяють маніпулювати, пригнічувати себе як особистість» (Лях Т. Л.) [20, с. 38].

У дослідниці У. Кретової власна модель волонтерської діяльності, що ґрунтується на полісистемному підході:

- 1) особистісні якості волонтера – ресурсний компонент;
- 2) ціннісна сфера волонтера – смисловий компонент;

3) стимул, завдяки якому відбувається волонтерська діяльність – зовнішній компонент (Кретьова У. П.) [14].

Важливе значення у структурі особистості є мотиваційна сфера. Особливого значення вона набуває і у процесі будь-якої діяльності, зокрема у волонтерській.

Метою волонтерської діяльності є соціальні потреби, а саме вирішення їх. У зв'язку з тим, що волонтерство є безоплатним та добровільним можна прийти до висновку, що її представники задовольняють більш духовні потреби, ніж матеріальні. Діяльність волонтерів спрямована на благодійність та акти доброти.

Модель прийняття рішень Т. Шварца дозволяє проаналізувати волонтерську діяльність як акт прийняття рішення особистості, що керуються такими принципами: «1) усвідомленням наслідків своєї діяльності (до чого приведе); 2) мірою власної відповідальності за свою діяльність і за її наслідки; 3) моральними нормами, домінуючими у суспільстві, і тими з них, які людина обрала як власні» (Юрчинська Г. К., Круцюк О. В.) [37, с. 194]. Отже, автор виокремлює моральні мотиви як провідні у процесі волонтерської діяльності. Попри це, даний мотив виявляється у зв'язку з рівнем самооцінки та засвоєними у процесі виховання соціальними нормами.

Важливе значення у вивченні мотивів волонтерської діяльності є характеристики суспільства у час його вивчення (мирний час або війна). Оскільки у різних ситуаціях виявляються різні мотиви поведінки, наприклад, у кризових ситуаціях, важливішими є мотиви збереження власної родини і суспільства у цілому. У мирних буднях волонтерство може залежати від особистих інтересів (наприклад, пізнання, самоактуалізація, статус).

Американські дослідники А. Омото і М. Снайдер визначили дві групи мотивів волонтерської діяльності: «першу групу мотивів складають мотиви морального чи релігійного обов'язку допомагати іншим. Автори

називають людей із подібною мотивацією альтруїстами. До другої групи дослідники віднесли мотиви егоцентристів, які займаються волонтерством для отримання власної користі. Науковці зазначають, що описані мотиви не взаємовиключають один одного, проте завжди є провідний мотив» (Snyder M., Omoto A.) [40, с. 6].

Важливим питанням вивчення факторів волонтерської діяльності є аналіз вікової детермінованості. Так, дослідниця С. Михайлова вивчала мотивацію волонтерів у залежності від віку представників даного руху. Дослідницею встановлено, що у більш молодшому віці мотивація волонтерів виявляється у бажанні виявлення себе у професії та створення корисних знайомств. У більш зрілому віці мотиваційна спрямованість пов'язана із самореалізацією, а у старшому у виявленні переживання співчуття, милосердя (Юрчинська Г. К., Круцюк О. В.) [37].

Дослідник Н. Вайнілович запропонував наступну класифікацію мотивів волонтерства: «1) психологічні і духовні мотиви: боротьба із самотністю, відчуття потрібності, особистісне зростання, віра в бога, почуття моральної повинності допомагати іншим, спокута провини; 2) соціально-психологічні мотиви: потреба у почутті єдності з людьми, потреба у спілкуванні, вираження солідарності з іншими, розвиток комунікативних навичок; 3) емоційні мотиви: покращення свого емоційного стану, отримання морального задоволення від допомоги іншим людям, здатності щось змінити; 4) соціальні мотиви: бажання зробити внесок у розвиток свого району, знайомство з новими людьми (розширення соціальних зв'язків), реалізація власних ідей, відчуття суспільного змісту роботи, потрібність своєї праці, почуття патріотизму, подолання стереотипів, прохання друзів, приклад батьків, корпоративний принцип; 5) освітньо-професійні мотиви: отримання нових знань, навичок, досвіду зі своєї спеціальності, застосування своїх знань на практиці, підготовка себе до кар'єри, безкоштовне навчання; 6) гедоністичні мотиви: розваги, відпочинок, дозвілля» (Вайнілович Н. А.) [4, с. 4-5].

Отже, важливе значення у виявленні волонтерства займає ціннісна сфера особистості. Значна кількість дослідників зазначають дану закономірність: дослідниця Л. Сікорська стверджує, що саме у волонтерській діяльності цінності укріпляються, насамперед, такі як, милосердя, доброта (Сікорська Л. Є) [33]. Автор теорії міжгенераційної зміни цінностей Р. Інглхарт зазначає, що зміни у ціннісній сфері людей на пряму залежать від ситуації у соціумі та світі у цілому. Такі зміни цінностей виступають свого роду каталізаторами у зміні різних переконань та думок людей.

Важливе значення у вивченні чинників волонтерської діяльності є визначення її загальної структури. Дослідниця О. Азарова пропонує наступну структуру:

- мотиви особистості (принцип безоплатності праці);
- потреби (альтруїстичного або соціального спрямування);
- мета волонтерства (бажання покращити благополуччя інших);
- особистісні смисли волонтера (внутрішнє переживання соціальної або ідеальної необхідності);
- задача діяльності (різного роду соціальні ситуації);
- дії волонтера (мають нескладну структуру);
- продукт діяльності (різного роду блага);
- кінцевий результат для волонтера (аспекти самореалізації);
- кінцевий результат для суспільства (різного виду соціальні блага) (Юрчинська Г. К., Круцюк О. В.) [37, с. 197].

Також дослідниця вивчала і чинники, що обумовлюють прояв волонтерської діяльності, такими чинниками авторка називає:

- індивідуальні характеристики особистості; мотиви; рівень самооцінки (особистісні чинники);
- особливості навчання волонтерству, успішність волонтерської діяльності (комунікативні і діяльні мотиви);

- суспільне визнання, психологічний клімат волонтерської діяльності (соціальні і психологічні детермінанти) (Юрчинська Г. К., Круцюк О. В.) [37, с. 198].

Дослідження Т. Лях присвячено вивченню видів мотивації волонтерської діяльності. Авторка пропонує наступні види волонтерської роботи у залежності від мотиваційної спрямованості особистості: «задоволення фізичних потреб (приготування їжі; пошив та роздача одягу; робота на свіжому повітрі, пов'язана з проведенням різноманітних спортивних заходів; робота у притулку, центрі денного перебування, літньому таборі тощо); задоволення потреби у безпеці (розповсюдження екологічно чистих продуктів харчування; робота у колективі з метою розширення кола спілкування; робота спільно з правозахисними організаціями; робота для підвищення професіоналізму, що дозволить закріпити позиції на основному місці роботи; отримання знань, умінь, навичок, які допоможуть працевлаштуватися тощо); задоволення соціальних потреб (організація та участь у різноманітних соціальних заходах; адміністративна робота; менеджерська робота; робота у групі з представниками обох статей тощо); задоволення потреби у почутті гордості та престижу (представлення інтересів організації; керівництво групою; отримання престижної посади тощо); самореалізація (розробка власного соціального проекту; творча робота з ненормованим графіком; викладацька/тренерська робота тощо)» (Лях Т. Л.) [19, с. 38-39].

У дослідженні Є. Русякова, Є. Разумової, Є. Шпаковської емпірично визначено основні потреби студентів, що займаються волонтерською діяльністю:

1. Задоволення потреби у потрібності (у 72 % студентів) – волонтерська діяльність дозволяє відчувати власну покорисність;
2. Задоволення потреби у спілкуванні (у 57 % студентів) – у волонтерських організаціях розширюються коло соціальних контактів.

3. Задоволення потреби у творчості (у 54 % студентів) – у волонтерській діяльності студенти здатні проявити свої творчі нахили та здібності.

4. Задоволення потреби у самореалізації і побудові кар'єри (у 52 % студентів) – студенти прагнуть до свого професійного самовизначення).

5. Задоволення потреби у придбанні соціального досвіду (у 51 % студентів) – у ході волонтерської діяльності у студентів є можливість отримувати широке коло соціального досвіду у різних сферах життя.

6. Задоволення потреби у підтвердженні незалежності (у 50 % студентів) – волонтерська діяльність дозволяє оптимізувати Я-концепцію особистості (Русякова Є. Є., Разумова Є. М., Шпаковська Є. Ю.) [31, с. 305-306].

Вивчення особливостей волонтерської діяльності представлено у роботах У. Кретової. Дослідницею були визначені ознаки не адаптивної поведінки особистості: здатність особистості виходити за межі встановленого; дії особистості над порогом заданої ситуації; пошук особистістю неординарних рішень; свідома постановка цілей з невирішеним результатом; втілення нових вимог до себе. Визначено, що не адаптивна поведінка студентів у волонтерській діяльності виявляється через демонстрацію несподіваної поведінки, упевненості у власних рішеннях, відповідальності за прийняті рішення і прагнення до подолання перешкод (Кретова У. П.) [15].

Цікавим питанням постає визначення демотивуючих факторів волонтерської діяльності. Так, на основі проведеного дослідження на базі Інституту соціальної та політичної психології виявлено наступні: «не має можливості надати допомогу» (37 %), «упевненість у тому, що таку діяльність повинна виконувати держава» (30 %), «не розуміють яким чином їм допомогти» (29 %), «не знаходять у цій діяльності сенсу» (11,6 %) [5].

У цілому усі зазначені мотиви волонтерської діяльності можна звести до двох груп (Feiler D. C., Tost L. P., Grant A. M.) [41]:

1. Егоїстичні мотиви – волонтери у своїй діяльності задовольняють власні особисті цілі. У зв'язку з цим, учені розуміють мотивацію волонтерства саме як бажання отримати максимально при мінімальних затратах вигоду.

2. Альтруїстичні мотиви – волонтерська діяльність виявляється через бажання допомогти іншій людині (матеріально, фізично або психологічно).

У таблиці 1 представлена відома класифікація У. Клері (Finkelstein M. A., Brannick M. T.) [42].

Таблиця 1

Шість мотивів волонтерської діяльності за У. Клері

Мотив	Характеристика мотиву
Вираження цінностей	Бажання діяти за загальнолюдськими цінностями, інтересами і позитивне ставлення до людей
Отримання нового досвіду і навичок	Бажання більше дізнатися про світ, використовувати нові можливості, освоїти нові способи поведінки
Формування соціального ставлення	Бажання стати членом групи і отримати схвалення
Розширення кар'єрних можливостей	Набуття досвіду, який буде важливий для побудови кар'єри, полегшить подальше працевлаштування
Вирішення особистих проблем	Втеча від них, зменшення негативних емоцій або почуття провини
Психологічний розвиток	Підвищення самооцінки, зміцнення почуття власної гідності

Отже, аналізуючи теоретичні та емпіричні дослідження можемо визначити наступні мотиви волонтерської діяльності: вираження цінностей; отримання нового досвіду і навичок; формування соціального

ставлення; розширення кар'єрних можливостей; вирішення особистих проблем та психологічний розвиток.

Висновки до першого розділу

1. Волонтерством називають об'єднання людей, що несуть благо у суспільство, а волонтерів – людей, що належать до такого об'єднання. Волонтери приймають участь у таких об'єднаннях добровільно та на безоплатній основі.

В останні роки українського суспільства значно підвищився розвиток волонтерської діяльності у зв'язку з різними загальносуспільними явищами та процесами як у нашому суспільстві, так і у світі в цілому.

У зв'язку з політичними подіями в Україні (Євро майдан) волонтерство стало виявлятися як спосіб захисту своєї думки та своєї особистісної та суспільної гідності. Потім волонтерство витупило як механізм протистояння збройним подіям та почав працювати і реалізуватися на постійній основі та набувати формального статусу. У 2003 році волонтерську діяльність визнано на нормативно-правовому рівні.

2. У дослідниці У. Кретової визначено модель волонтерської діяльності, що ґрунтується на полісистемному підході: особистісні якості волонтера – ресурсний компонент; ціннісна сфера волонтера – смисловий компонент; стимул, завдяки якому відбувається волонтерська діяльність – зовнішній компонент.

Аналізуючи чинники, що обумовлюють волонтерську діяльність можемо відзначити наступні:

- Важливе значення у структурі особистості є *мотиваційна сфера*. Особливого значення вона набуває і у процесі будь-якої діяльності, зокрема у волонтерській. Метою волонтерської діяльності є соціальні потреби, а саме вирішення їх. У зв'язку з тим, що волонтерство є безоплатним та добровільним можна прийти до висновку, що її

представники задовольняють більш духовні потреби, ніж матеріальні. Діяльність волонтерів спрямована на благодійність та акти доброти.

- Важливе значення у вивченні мотивів волонтерської діяльності є *характеристики суспільства у час його вивчення* (мирний час або війна). Оскільки у різних ситуаціях виявляються різні мотиви поведінки, наприклад, у кризових ситуаціях, важливішими є мотиви збереження власної родини і суспільства у цілому. У мирних буднях волонтерство може залежати від особистих інтересів (наприклад, пізнання, самоактуалізація, статус).

- Важливим питанням вивчення факторів волонтерської діяльності є аналіз *вікової детермінованості*. Так, дослідниця С. Михайлова вивчала мотивацію волонтерів у залежності від віку представників даного руху. Дослідницею встановлено, що у більш молодшому віці мотивація волонтерів виявляється у бажанні виявлення себе у професії та створення корисних знайомств. У більш зрілому віці мотиваційна спрямованість пов'язана із самореалізацією, а у старшому у виявленні переживання співчуття, милосердя.

- Не менш важливе значення у виявленні волонтерства займає *ціннісна сфера особистості*. Значна кількість дослідників зазначають дану закономірність: дослідниця Л. Сікорська стверджує, що саме у волонтерській діяльності цінності укріпляються, насамперед, такі як, милосердя, доброта. Автор теорії міжгенераційної зміни цінностей Р. Інглхарт зазначає, що зміни у ціннісній сфері людей напряду залежать від ситуації у соціуму та світі у цілому. Такі зміни цінностей виступають свого роду каталізаторами у зміні різних переконань та думок людей.

У цілому усі зазначені мотиви волонтерської діяльності можна звести до двох груп:

1. Егоїстичні мотиви – волонтери у своїй діяльності задовольняють власні особисті цілі. У зв'язку з цим, учені розуміють мотивацію

волонтерства саме як бажання отримати максимально при мінімальних затратах вигоду.

2. Альтруїстичні мотиви – волонтерська діяльність виявляється через бажання допомогти іншій людині (матеріально, фізично або психологічно).

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ЕФЕКТИВНОЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Організація та особливості проведення дослідження

Мета емпіричного дослідження спрямована на вивчення психологічних чинників ефективної волонтерської діяльності.

У дослідженні взяли участь 30 осіб благодійної організації «Благодійний Фонд Борімося за життя», з них 20 жінок на 10 чоловіків, середній вік респондентів 35 років. З метою визначення факту ефективності виконання волонтерської діяльності керівнику організації було запропоновано оцінити діяльність волонтерів за показником ефективності. На основі експертної оцінки керівника досліджувані були розподілені на 2 групи: 1 група (20 осіб) – волонтери, що ефективно виконують волонтерську діяльність; 2 група – волонтери (10 осіб), що неефективно виконують волонтерську діяльність. Критеріями ефективної роботи виступали:

1. Добровільність участі (не добровільність у ситуації залучення до організації за проханням керівника з основного місця роботи, друзів, тощо).

2. Робота на безоплатній основі (у тій ситуації, коли волонтери виявляють ініціативу у роботі, коли вона оплачується спонсорами).

3. Участь в управлінні (волонтери приймають участь у процесі управління і координації благодійної організації).

На основі теоретичного дослідження встановлено, що можна виокремити наступні чинники ефективної волонтерської діяльності: індивідуальні характеристики особистості; мотиви, цінності; рівень

самооцінки; успішність волонтерської діяльності (комунікативні і діяльні мотиви) та суспільне визнання.

Обрано наступні діагностичні методи, що дозволяють досягти поставленої мети (більш детально обрані методи представлені у таблиці 2.1): діагностика рівня емпатійних здібностей (В. Бойко); Фрайбургський особистісний опитувальник (скорочена форма «До»); тест «Мотиваційний профіль» (Ш. Річі, П. Мартіна); «Морфологічний тест життєвих цінностей» МТЖЦ (В. Сопів, Л. Карпушина).

Таблиця 2.1.

Методи емпіричного дослідження

Метод	Мета	Показники, що вивчаються
Чинник, що вивчається		
Індивідуальні характеристики волонтера		
Фрайбургський особистісний опитувальник (скорочена форма «До»)	спрямований на визначення особистісних властивостей волонтерів	За методикою можна проаналізувати наступні особистісні фактори: невротичність, спонтанна агресивність, депресивність, дратівливість, товариськість, врівноваженість, реактивна агресивність, сором'язливість, відкритість, екстраверсія – інтроверсія, емоційна лабільність, маскулінізм – фемінізм
Діагностика рівня емпатійних здібностей (В. Бойко)	дослідження виявів емпатії – здатності особистості співпереживати проблемам інших людей	За методикою можна визначити загальний рівень емпатії (високий, середній, низький), а також окремі показники емпатії: раціональний канал емпатії; емоційний канал емпатії; інтуїтивний канал емпатії; установки, які сприяють емпатії; здатність до емпатії; ідентифікація в емпатії
Мотиви, цінності волонтера		
Тест «Мотиваційний профіль» (Ш. Річі, П. Мартіна)	визначення факторів мотивації діяльності	За методикою можна визначити 12 факторів мотивації: матеріальна винагорода; комфортні умови роботи; потреба у чіткому структуруванні; потреба в соціальних контактах; потреба формувати і підтримувати довгострокові стабільні взаємини; потреба в завоюванні визнання з боку інших людей; потреба ставити для себе сміливі та складні цілі і досягати їх; потреба у впливовості і владі; потреба в різноманітності, перервах і стимуляції; потреба бути креативним; потреба в вдосконаленні; потреба в відчутті затребуваності суспільно-корисної праці.

Продовження таблиці 2.1.

«Морфологічний тест життєвих цінностей» МТЖЦ (В. Сопів, Л. Карпушина)	спрямований на вивчення життєвих цінностей особистості	Список життєвих цінностей, що можна визначити за методикою: розвиток себе; духовне задоволення; креативність; активні соціальні контакти; власний престиж; високе матеріальне становище; досягнення; збереження власної індивідуальності.
---	--	---

З метою визначення значущих розбіжностей у двох групах волонтерів застосовано ϕ -критерій Фішера, t -критерій Стюдента.

2.2. Емпіричне визначення індивідуальних характеристик, особливостей мотиваційної та ціннісної сфери волонтерів, що ефективно виконують волонтерську діяльність

На першому етапі дослідження нами визначено індивідуальні характеристики волонтерів у двох групах респондентів.

Отримані результати за Фрайбургським особистісним опитувальником зображені у таблиці 2.2.

На основі отриманих результатів встановлено, що у більшості досліджуваних першої групи (ефективної волонтерської діяльності) визначено високі показники за шкалою «товариськість» (7,3) та «відкритість» (7,4). Низькі бали визначено за шкалами: «нейротизм» (2,9), «спонтанна агресивність» (2,1), депресивність» (1,4), «дратівливість» (2,3) та «сором'язливість» (2,9). Середні бали встановлено за показниками: «врівноваженість» (5,3), «реактивна агресивність» (3,2), «екстраверсія-інтроверсія» (5), «емоційна лабільність» (4,2), «маскулінізм-фемінізм» (4,3).

У досліджуваних другої групи високих показників за шкалами не встановлено, визначено лише середні показники: «невротичність» (3,2), «спонтанна агресивність» (5,1), «депресивність» (4,2), «дратівливість» (4,3), «товариськість» (3,7), «врівноваженість» (4,6), «реактивна

агресивність» (5,1), «сором'язливість» (5,2), «відкритість» (4,1), «екстраверсія – інтроверсія» (4,8), «емоційна лабільність» (5,1) та «маскулінізм – фемінізм» (4,7).

Таблиця 2.2.

Результати дослідження особистісних властивостей волонтерів

Шкали	1 група – волонтери, що ефективно виконують волонтерську діяльність	2 група – волонтери, що неефективно виконують волонтерську діяльність
Нейротизм	2,9	3,2
Спонтанна агресивність	2,1	5,1
Депресивність	1,4	4,2
Дратівливість	2,3	4,3
Товариськість	7,3	3,7
Врівноваженість	5,3	4,6
Реактивна агресивність	3,2	5,1
Сором'язливість	2,9	5,2
Відкритість	7,4	4,1
Екстраверсія-інтроверсія	5	4,8
Емоційна лабільність	4,2	5,1
Маскулінізм-фемінізм	4,3	4,7

Порівнюючи результати за двома групами досліджуваних варто відмітити, що значущі відмінності у прояві властивостей встановлено за такими шкалами, як:

Більшість волонтерів з першої групи виявляють високі показники товарищескості ($t=2,30$, при $p \leq 0,05$) та відкритості ($t=2,11$, при $p \leq 0,05$), а більшість волонтерів з другої групи виявляють середні показники за вказаними властивостями.

Таким чином нами встановлено, що досліджувані, що ефективно виконують волонтерську діяльність володіють високою мірою товариськості у стосунках з іншими людьми та виявляють активну та відкриту міру спілкування і взаємодії.

За допомогою методики «Діагностика рівня емпатійних здібностей» (В. Бойко) визначено наступні результати, що зображені на рис. 2.1.

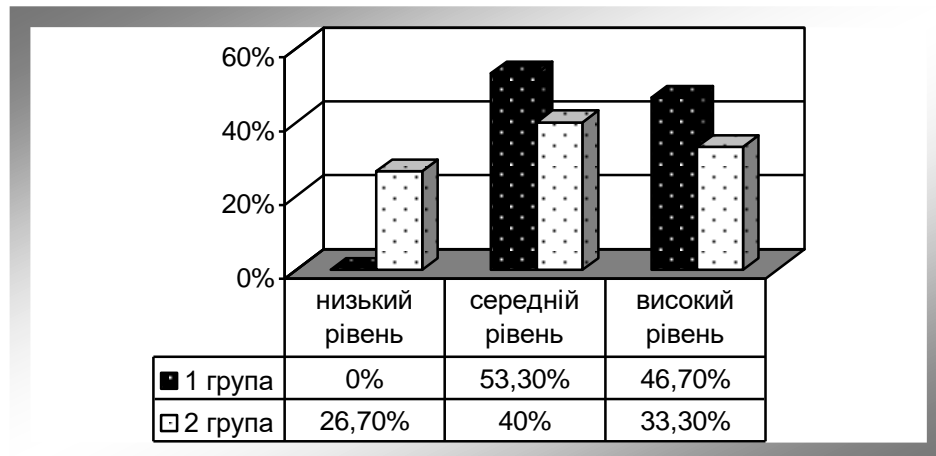

Рис. 2.1. Результати дослідження рівня емпатійних здібностей волонтерів

Примітка: 1 група – волонтери, що ефективно виконують волонтерську діяльність; 2 група – волонтери, що неефективно виконують волонтерську діяльність

На основі отриманих даних встановлено, що більшість досліджуваних, що ефективно виконують волонтерську діяльність (53,3 %) виявляють середній рівень емпатійних здібностей, 46,7 % виявляють високий рівень. Жоден досліджуваний не виявляє низького рівня емпатії. У групі досліджуваних, що неефективно виконують волонтерську діяльність більшість також (40 %) демонструє середній рівень емпатії, 33,3 % високий та 26,7 % низький рівень.

Отже, більшість волонтерів двох груп демонструють достатню міру емпатійних здібностей, що виявляється у здатності волонтерів зосереджуватися на емоційному стані іншої людини, попри це,

раціонально мислити і діяти у відповідності до психоемоційного стану людини.

Також слід відмітити, що 26,7 % волонтерів другої групи виявляють низький рівень емпатійних здібностей ($\varphi=2,19$, $p\leq 0,05$), на відміну від волонтерів першої групи. Таких досліджуваних характеризує практична відсутність здатності до співпереживання іншим людям, що може підтверджувати неефективність їх роботи, оскільки вони не відповідають даному виду діяльності за вимогами до її виконання.

У таблиці 2.3. представлені результати за окремими показниками емпатії у групі досліджуваних, що ефективно виконують волонтерську діяльність.

Таблиця 2.3

Результати дослідження показників емпатії у групі досліджуваних, що ефективно виконують волонтерську діяльність

Показники емпатії	Високий рівень прояву	Середній рівень прояву	Низький рівень прояву
Раціональний канал емпатії	25 %	75 %	0 %
Емоційний канал емпатії	40 %	50 %	10 %
Інтуїтивний канал емпатії	25 %	75 %	0 %
Установки, які сприяють емпатії	25 %	75 %	0 %
Проникаюча здатність в емпатії	55 %	45 %	0 %
Ідентифікація в емпатії	65 %	30 %	10 %

На основі отриманих даних можемо відзначити, що більшість досліджуваних, що ефективно виконують волонтерську діяльність демонструють середній рівень раціонального (75 %), емоційного (50 %) та інтуїтивного каналу емпатії (75 %); високий прояв проникаючої здатності в емпатії (65 %) та високий рівень ідентифікації в емпатії (60 %).

Результати за окремими показниками емпатії у досліджуваних, що неефективно виконують волонтерську діяльність представлені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Результати дослідження показників емпатії у групі досліджуваних, що неефективно виконують волонтерську діяльність

Показники емпатії	Високий рівень прояву	Середній рівень прояву	Низький рівень прояву
Раціональний канал емпатії	20 %	60 %	20 %
Емоційний канал емпатії	20 %	50 %	20 %
Інтуїтивний канал емпатії	30 %	50 %	20 %
Установки, які сприяють емпатії	40 %	60 %	0 %
Проникаюча здатність в емпатії	20 %	50 %	20 %
Ідентифікація в емпатії	30 %	40 %	20 %

Встановлено, що більшість респондентів виявляють середній рівень прояву за усіма показниками емпатійності: раціональний (60 %); емоційний (50 %); інтуїтивний канал емпатії (50 %); установки, які сприяють емпатії (60 %); проникаюча здатність в емпатії (50 %) та ідентифікація в емпатії (40 %).

Отже, за отриманими результатами встановлено, що більшість волонтерів (двох груп) орієнтовані на психологічний стан іншої особистості (пам'ять, мислення, емоції, інше), виявляють спроможність входити до емоційного резонансу з партнерами по спілкуванню, виявляють здатність оцінювати емоційний стан партнера навіть при дефіциті інформації.

Попри це, слід відмітити, що на відміну від першої групи досліджуваних, респонденти другої групи у меншості виявляють і низькі

рівні вияву зазначених показників за усіма шкалами, окрім шкали – установки, які сприяють емпатії (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

Порівняння результатів двох групах досліджуваних волонтерів за відсотком низького рівня виразності показників емпатійних здібностей

Показники емпатії	% (1 група волонтерів)	% (2 група волонтерів)	φ	p
Раціональний канал емпатії	0 %	20 %	1,50	-
Емоційний канал емпатії	10 %	20 %	1,05	-
Інтуїтивний канал емпатії	0 %	20 %	1,50	-
Проникаюча здатність в емпатії	0 %	20 %	1,50	-
Ідентифікація в емпатії	10 %	20 %	1,05	

Примітка: 1 група – волонтери, що ефективно виконують волонтерську діяльність; 2 група – волонтери, що неефективно виконують волонтерську діяльність

Зазначені відмінності виявилися незначущими при перевірці із застосуванням φ-критерія Фішера, але можемо відмітити тенденцію до розбіжностей у вияві низького рівня прояву за окремими показниками емпатійних здібностей.

У таблиці 2.6 представлено результати визначення розбіжностей за високим рівнем прояву показників емпатії у двох групах досліджуваних волонтерів.

Отже, встановлено, що відсоткова доля досліджуваних, що ефективно виконують волонтерську діяльність перевищує відсоткову долю досліджуваних, що її виконують неефективно за показником – проникаюча здатність в емпатії ($\phi=2,33$, $p\leq 0,01$) та ідентифікація в емпатії ($\phi=2,41$, $p\leq 0,01$).

Високий показник проникаючої здатності в емпатії та ідентифікації свідчить про те, що досліджувані виявляють навички створення довірливої та відкритої атмосфери у ході спілкування з іншими та демонструють підвищену міру здатності у наслідуванні емоційного фону співрозмовника.

Таблиця 2.6

Порівняння результатів двох групах досліджуваних волонтерів за відсотком високого рівня виразності показників емпатійних здібностей

Показники емпатії	% (1 група волонтерів)	% (2 група волонтерів)	φ	p
Проникаюча здатність в емпатії	55 %	20 %	2,33	0,01
Ідентифікація в емпатії	65 %	30 %	2,41	0,01

Примітка: 1 група – волонтери, що ефективно виконують волонтерську діяльність; 2 група – волонтери, що неефективно виконують волонтерську діяльність

Узагальнюючи отримані результати за методикою можемо відзначити наступне:

1. Досліджувані волонтери у двох групах виявляють середній рівень емпатійних здібностей, що виявляється у здатності волонтерів зосереджуватися на емоційному стані іншої людини, попри це, раціонально мислити і діяти у відповідності до психоемоційного стану людини.

2. Попри це встановлено, що значний відсоток досліджуваних другої групи (що неефективно виконують волонтерську діяльність) виявляють низький рівень емпатійних здібностей.

3. Більшість волонтерів в обох групах виявляють середню міру виразності показників емпатійності. Також встановлено, що саме

досліджувани, що ефективно виконують волонтерську діяльність володіють високим рівнем прояву проникаючої здатності в емпатії та ідентифікації в емпатії.

На другому етапі емпіричного дослідження визначено мотиваційну та ціннісну сферу волонтерів.

Вивчення мотиваційної сфери волонтерів відбувалося за допомогою методики «Мотиваційний профіль» (Ш. Річі, П. Мартіна). Результати досліджуваних першої групи представлені у таблиці 2.7, а результати другої групи у таблиці 2.8.

Таблиця 2.7.

Результати дослідження факторів мотиваційної сфери досліджуваних, що ефективно виконують волонтерську діяльність

Фактори мотивації	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Матеріальна винагорода	100 %	0 %	0 %
Комфортні умови роботи	30 %	70 %	0 %
Потреба у чіткому структуруванні	30 %	60 %	10 %
Потреба в соціальних контактах	70 %	30 %	0 %
Потреба формувати і підтримувати довгострокові стабільні взаємини	40 %	50 %	10 %
Потреба в завоюванні визнання з боку інших людей	20 %	50 %	30 %
Потреба ставити для себе сміливі та складні цілі і досягати їх	20 %	50 %	30 %
Потреба у впливовості і владі	0 %	40 %	60 %
Потреба в різноманітності, перервах і стимуляції	40 %	50 %	10 %
Потреба бути креативним	50 %	40 %	10 %
Потреба в вдосконаленні	30 %	40 %	30 %
Потреба в відчутті затребуваності суспільно-корисної праці	70 %	30 %	0 %

На основі отриманих результатів вивчення мотиваційного профілю волонтерів, що ефективно виконують волонтерську діяльність визначено: у більшості респондентів встановлено високі показники за виразністю таких мотивів, як: «матеріальна винагорода» (100 %); «потреба в соціальних

контактах» (70 %); «потреба бути креативним» (50 %) та «потреба в відчутті затребуваності суспільно-корисної праці» (70 %). Низький показник у більшості досліджуваних встановлено за показником «потреба у впливовості і владі» (60 %); за останніми факторами мотивації у більшості визначено середні показники.

Отже, для більшості досліджуваних важливе значення має матеріальний достаток і можливість заробляти кошти для забезпечення життя. Волонтерська діяльність у більшості випадків не передбачає матеріальної винагороди, що і може засвідчувати про такий фактор мотивації. Більшість волонтерів виявляють підвищене бажання встановлювати контакти з оточуючими людьми, демонструють високий рівень товариськості та довірливості у процесі інтеракції та комунікації з іншими. Також для більшості досліджуваних важливе значення має власна креативність, оскільки волонтери виявляють здатність до аналізу, відкритість до нових ідей. Важливе значення для більшості респондентів має їх волонтерська діяльність, оскільки вони виявляють потребу у роботі, що наповнена змістом і сенсом у плані суспільного визнання. Також слід додати, що для більшості волонтерів не має значення наполегливе прагнення до конкуренції та впливовості.

За результатами досліджуваних другої групи (волонтери, що неефективно виконують волонтерську діяльність) встановлено наступні фактори мотивації (таблиця 2.8):

Більшість волонтерів отримали високі показники за наступними шкалами: «матеріальна винагорода» (100 %); «потреба в завоюванні визнання з боку інших людей» (50 %); «потреба бути креативним» (40 %) та «потреба у впливовості та владі» (50 %). За останніми шкалами методики у більшості досліджуваних визначено середні показники.

Отже, для більшості волонтерів другої групи, як і для волонтерів першої групи, важливе значення має матеріальна винагорода. Окрім того, для більшості респондентів, що неефективно виконують волонтерську

діяльність важливого значення набуває потреба у завоюванні визнання з боку інших людей. Отже, такі досліджувані прагнуть здобути визнання у оточуючих людей, що виявляється у бажанні відчувати власну значущість. Також для більшості досліджуваних, як і для представників 1 групи, важливе значення має власна креативність, оскільки волонтери виявляють здатність до аналізу, відкритість до нових ідей.

Таблиця 2.8.

Результати дослідження факторів мотиваційної сфери досліджуваних, що неефективно виконують волонтерську діяльність

Фактори мотивації	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Матеріальна винагорода	100 %	0 %	0 %
Комфортні умови роботи	40 %	60 %	0 %
Потреба у чіткому структуруванні	30 %	70 %	0 %
Потреба в соціальних контактах	30 %	70 %	0 %
Потреба формувати і підтримувати довгострокові стабільні взаємини	10 %	40 %	30 %
Потреба в завоюванні визнання з боку інших людей	50 %	40 %	10 %
Потреба ставити для себе сміливі та складні цілі і досягати їх	20 %	50 %	30 %
Потреба у впливовості і владі	50 %	30 %	20 %
Потреба в різноманітності, перервах і стимуляції	40 %	50 %	10 %
Потреба бути креативним	50 %	40 %	10 %
Потреба в вдосконаленні	30 %	40 %	30 %
Потреба в відчутті затребуваності суспільно-корисної праці	30 %	60 %	10 %

Варто відмітити, що більшість волонтерів другої групи мають виразну потребу у впливовості і владі, що виявляється у прагненні керувати іншими і виявляти свою значущість.

Визначення значущих розбіжностей волонтерів 2 груп у дослідженні факторів мотивації дозволило визначити наступне:

1. Більшість досліджуваних, що ефективно виконують волонтерську діяльність мають високі показники потреби у

соціальних контактах ($\varphi=3,13$, $p\leq 0,001$); потреби у затребуваності суспільно-корисної праці ($\varphi=3,14$, $p\leq 0,001$), на відміну від респондентів, що неефективно виконують волонтерську діяльність.

2. Більшість респондентів, що неефективно виконують волонтерську діяльність виявляють підвищену потребу у впливовості і владі ($\varphi=2,69$, $p\leq 0,001$), на відміну від представників першої групи.

За результатами «Морфологічного тесту життєвих цінностей» МТЖЦ (В. Сопів, Л. Карпушина) нами були отримані наступні дані (таблиця 2.9).

Для більшості досліджуваних, що ефективно виконують волонтерську діяльність високе значення мають такі цінності, як розвиток себе (70 %), духовне задоволення (70 %), власний престиж (80 %) та високе матеріальне становище (60 %). Для більшості досліджуваних, що неефективно виконують волонтерську діяльність найбільш значимими виявилися такі цінності, як активні соціальні контакти (70 %), досягнення (60 %), власний престиж (80 %) та високе матеріальне становище. Слід відзначити, що для представників 2 груп креативність та збереження власної індивідуальності не є значимими цінностями.

1. Отже, для більшості досліджуваних першої групи (70 %) життєва цінність – розвиток себе виявилася більш значимішою, ніж для досліджуваних другої групи ($\varphi=3,69$, $p\leq 0,001$). Це вказує на те, що досліджувані, що ефективно виконують волонтерську діяльність у більшій мірі прагнуть отримувати об'єктивну інформацію про особливості їх характеру, здібностей; серйозно ставляться до своїх обов'язків, виявляють вимогливість до себе. Для досліджуваних, що неефективно виконують волонтерську діяльність характерна у більшій мірі тенденція до самодостатності, уразливості до негативної оцінки.

2. Духовне задоволення як життєва цінність більш значимою виявилася також для досліджуваних другої групи ($\varphi=3,52$, $p\leq 0,001$). Саме

більшість досліджуваних, що ефективно виконують волонтерську діяльність прагнуть отримувати задоволення у всіх сферах життя, а більшість досліджуваних, що неефективно виконують волонтерську діяльність намагаються шукати вигоду від взаємних відносин, результатів діяльності.

Таблиця 2.9

Результати дослідження значимості життєвих цінностей

Шкали життєвих цінностей	2 група досліджуваних (%)		1 група досліджуваних (%)	
	Високі показники	Низькі показники	Високі показники	Низькі показники
Розвиток себе	30 %	70 %	70 %	30 %
Духовне задоволення	40 %	60 %	70 %	30 %
Креативність	35 %	65 %	40 %	60 %
Активні соціальні контакти	70 %	30 %	40 %	60 %
Власний престиж	80 %	20 %	80 %	20 %
Досягнення	60 %	40 %	30 %	70 %
Високе матеріальне становище	65 %	35 %	60 %	40 %
Збереження власної індивідуальності	35 %	65 %	30 %	70 %

Примітка: 1 група – волонтери, що ефективно виконують волонтерську діяльність; 2 група – волонтери, що неефективно виконують волонтерську діяльність

3. Креативність виявилася менш значимою як для досліджуваних першої групи, так і для досліджуваних другої групи. Така позиція може свідчити про пригніченість творчих нахилів, стереотипність поведінки і діяльності, консерватизм.

4. Активні соціальні контакти виявилися більш значимими саме для досліджуваних другої групи ($\varphi=2,21$, $p\leq 0,05$). Отже волонтери, що неефективно виконують волонтерську діяльність прагнуть встановлювати сприятливі взаємовідносини з іншими людьми, для них значимі всі аспекти людських відносин, виявляють соціальну активність.

5. Життєва цінність – власний престиж виявилися значимою як для досліджуваних першої групи, так і для досліджуваних другої групи. Отже, більшість волонтерів прагнуть до визнання, поваги, схвалення з боку інших.

6. Для більшості досліджуваних другої групи цінність – досягнення виявилася більш значимою, ніж для досліджуваних першої групи ($\varphi=2,83$, $p\leq 0,001$). Саме для досліджуваних, що неефективно виконують волонтерську діяльність є важливим аспектом у життя досягнення конкретних результатів, вони схильні ретельно планувати своє життя, ставлячи конкретні та перспективні цілі на кожному етапі. Для досліджуваних, що ефективно виконують волонтерську діяльність у більшій мірі характерна тенденція до постановки найближчих, конкретних цілей, іноді виявляється безсилля у прагненні досягти певну перспективну мету.

7. Високе матеріальне становище є значимою цінністю для досліджуваних обох груп. Для волонтерів характерно прагнення до більш високого матеріального добробуту. Високий рівень матеріального добробуту для таких людей часто виявляється підставою для розвитку почуття власної значимості і підвищеної самооцінки.

8. Цінність – збереження власної індивідуальності виявилася менш значимою життєвою цінністю для представників обох груп. Отже, досліджувані у меншій мірі переймаються особистими потребами.

Аналізуючи ступінь значущості різних життєвих сфер нами були виявлені наступні результати (таблиця 2.10).

Результати дослідження значимості життєвих сфер для волонтерів

Життєві сфери	2 група досліджуваних (%)		1 група досліджуваних (%)	
	Високі показники	Низькі показники	Високі показники	Низькі показники
Сфера професійного життя	50 %	50 %	30 %	70 %
Сфера навчання і освіти	15 %	85 %	70 %	30 %
Сфера сімейного життя	80 %	20 %	80 %	20 %
Сфера суспільного життя	65 %	35 %	40 %	60 %
Сфера захоплень	70 %	30 %	30 %	70 %
Сфера фізичної активності	40 %	60 %	30 %	70 %

Примітка: 1 група – волонтери, що ефективно виконують волонтерську діяльність; 2 група – волонтери, що неефективно виконують волонтерську діяльність

Встановлено, що для більшості досліджуваних першої (80 %) та другої групи (80 %) найбільш значимою життєвою цінністю є сфера сімейного життя.

Сфера професійного життя для досліджуваних, що ефективно виконують волонтерську діяльність виявилася менш значимою (70 %), а результати досліджуваних, що неефективно виконують волонтерську діяльність розподілилися навпіл, для 50 % ця сфера є важливою, ще для 50 % не є значимою.

Навчання і освіта виявилися більш значимою для досліджуваних першої групи (70 %), ніж для респондентів другої групи ($\varphi=3,93$, $p\leq 0,001$). Досліджувані, що ефективно виконують волонтерську діяльність у більшій мірі прагнуть підвищувати рівень своєї освіченості, розширювати світогляд.

Для досліджуваних другої групи більш значимими виявилися такі сфери життя, як сфера суспільного життя (65 %) – ($\varphi=2,33$, $p\leq 0,01$) та сфера захоплень (70 %) – ($\varphi=3,69$, $p\leq 0,001$). Отже, досліджувані, що неефективно виконують волонтерську діяльність у більшій мірі переймаються суспільно-політичним життям та у більшій мірі віддають своєму захопленню весь вільний час. Сфера фізичної активності виявилася менш значимою для представників обох груп волонтерів.

Висновки до другого розділу

З метою вивчення психологічних чинників ефективної волонтерської діяльності було проведено емпіричне дослідження, в якому взяли участь 30 осіб благодійної організації «Благодійний Фонд Борімося за життя». З метою визначення факту ефективності виконання волонтерської діяльності керівнику організації було запропоновано оцінити діяльність волонтерів за показником ефективності. На основі експертної оцінки керівника досліджувані були розподілені на 2 групи: 1 група (20 осіб) – волонтери, що ефективно виконують волонтерську діяльність; 2 група – волонтери (10 осіб), що неефективно виконують волонтерську діяльність. Критеріями ефективної роботи виступали: добровільність участі (не добровільність у ситуації залучення до організації за проханням керівника з основного місця роботи, друзів, тощо); робота на безоплатній основі (у тій ситуації, коли волонтери виявляють ініціативу у роботі, коли вона оплачується спонсорами); участь в управлінні (люди приймають участь у процесі управління і координації благодійної організації).

1. На першому етапі дослідження нами визначено *індивідуальні характеристики волонтерів у двох групах респондентів.*

1.1. На основі отриманих результатів встановлено, що у більшості досліджуваних *першої групи* (ефективної волонтерської діяльності) визначено високі показники за шкалою «товариськість» та «відкритість». Низькі бали визначено за шкалами: «нейротизм», «спонтанна агресивність», «депресивність», «дратівливість» та «сором'язливість». У досліджуваних *другої групи* (неефективної волонтерської діяльності) визначено середні показники виразності властивостей особистості.

Порівнюючи результати за двома групами досліджуваних варто відмітити, що визначено значущі відмінності у прояві властивостей: більшість волонтерів з першої групи виявляють високі показники товариськості ($t=2,30$, при $p \leq 0,05$) та відкритості ($t=2,11$, при $p \leq 0,05$), а більшість волонтерів з другої групи виявляють середні показники за вказаними властивостями. Таким чином нами встановлено, що досліджувані, що ефективно виконують волонтерську діяльність володіють високою мірою товариськості у стосунках з іншими людьми та виявляють активну та відкриту міру спілкування і взаємодії.

1.2. Досліджувані волонтери у двох групах виявляють середній рівень емпатійних здібностей, що виявляється у здатності волонтерів зосереджуватися на емоційному стані іншої людини, попри це, раціонально мислити і діяти у відповідності до психоемоційного стану людини. Встановлено, що значний відсоток досліджуваних другої групи (що неефективно виконують волонтерську діяльність) виявляють низький рівень емпатійних здібностей.

Більшість волонтерів в обох групах виявляють середню міру виразності показників емпатійності. Також встановлено, що саме досліджувані, *що ефективно виконують волонтерську діяльність* володіють високим рівнем прояву проникаючої здатності в емпатії та ідентифікації в емпатії.

2. На другому етапі емпіричного дослідження визначено мотиваційну та ціннісну сферу волонтерів.

2.1. У більшості респондентів, *що ефективно виконують волонтерську діяльність* встановлено високі показники за виразністю таких мотивів: матеріальна винагорода, потреба в соціальних контактах, потреба бути креативним та потреба в відчутті затребуваності суспільно-корисної праці. Низький показник у більшості досліджуваних встановлено за показником потреба у впливовості і владі.

Отже, для більшості досліджуваних важливе значення має матеріальний достаток і можливість заробляти кошти для забезпечення життя. Більшість волонтерів виявляють підвищене бажання встановлювати контакти з оточуючими людьми, демонструють високий рівень товариськості та довірливості у процесі інтеракції та комунікації з іншими. Також для більшості досліджуваних важливе значення має власна креативність, оскільки волонтери виявляють здатність до аналізу, відкритість до нових ідей. Важливе значення для більшості респондентів має їх волонтерська діяльність, оскільки вони виявляють потребу у роботі, що наповнена змістом і сенсом у плані суспільного визнання. Також слід додати, що для більшості волонтерів не має значення наполегливе прагнення до конкуренції та впливовості.

Більшість волонтерів, *що неефективно виконують волонтерську діяльність* отримали високі показники за наступними шкалами: матеріальна винагорода, потреба в завоюванні визнання з боку інших людей, потреба бути креативним та потреба у впливовості та владі.

Отже, для більшості волонтерів другої групи, як і для волонтерів першої групи, важливе значення має матеріальна винагорода. Окрім того, для більшості респондентів, що неефективно виконують волонтерську діяльність важливого значення набуває потреба у завоюванні визнання з боку інших людей. Отже, такі досліджувані прагнуть здобути визнання у оточуючих людей, що виявляється у бажанні відчувати власну значущість.

Також для більшості досліджуваних, як і для представників першої групи, важливе значення має власна креативність, оскільки волонтери виявляють здатність до аналізу, відкритість до нових ідей.

2.2. Для більшості досліджуваних, що *ефективно виконують волонтерську діяльність* високе значення мають такі цінності, як розвиток себе, духовне задоволення, власний престиж та високе матеріальне становище. Для більшості досліджуваних, що *неефективно виконують волонтерську діяльність* найбільш значимими виявилися такі цінності, як активні соціальні контакти, досягнення, власний престиж та високе матеріальне становище.

Отже, для більшості досліджуваних, що *ефективно виконують волонтерську діяльність* у більшій мірі прагнуть отримувати об'єктивну інформацію про особливості їх характеру, здібностей; серйозно ставляться до своїх обов'язків; виявляють вимогливість до себе; прагнуть отримувати задоволення у всіх сферах життя; виявляють тенденцію до постановки найближчих, конкретних цілей, іноді виявляють безсилля у прагненні досягти конкретної перспективної мети.

Для досліджуваних, що *неефективно виконують волонтерську діяльність* характерна у більшій мірі тенденція до самодостатності; уразливість до негативної оцінки; пошуки вигоди від взаємних відносин, результатів діяльності; прагнення встановлювати сприятливі взаємовідносини з іншими людьми; соціальна активність; досягнення конкретних результатів, схильність ретельно планувати своє життя, ставлячи конкретні та перспективні цілі на кожному етапі.

Встановлено, що для більшості досліджуваних першої та другої групи найбільш значимою життєвою цінністю є сфера сімейного життя. Навчання і освіта виявилися більш значимою для досліджуваних першої групи, ніж для респондентів другої групи. Досліджувані, що *ефективно виконують волонтерську діяльність* у більшій мірі прагнуть підвищувати рівень своєї освіченості, розширювати світогляд.

Проведене емпіричне дослідження дозволяє стверджувати, що чинниками ефективної волонтерської діяльності можна відзначити: особистісні характеристики волонтерів (товариськість та відкритість); особливості емпатійних здібностей (середній рівень емпатії, високий прояв проникаючої здатності в емпатії та високий рівень ідентифікації в емпатії); мотиваційна сфера (потреба в соціальних контактах, потреба бути креативним та потреба в відчутті затребуваності суспільно-корисної праці), ціннісна сфера (розвиток себе та духовне задоволення).

ВИСНОВКИ

1. На основі теоретичного дослідження визначено сутність поняття «волонтерство» та його структуру; проаналізовано особливості його вияву в українському суспільстві та визначено основні чинники волонтерської діяльності.

Волонтерство – соціальна діяльність, що здійснюється добровільно і на безоплатній основі, котра спрямована на вирішення актуальних проблем суспільства.

Волонтерська діяльність є досить поширеним явищем у різних країнах світу і включена у різні сфери соціального життя. У зв'язку з цим, держави таких країн підтримують волонтерський рух як важливий вияв людської гідності, толерантності та ресурсу становлення соціуму. В українському суспільстві за останні роки значно підвищився розвиток волонтерської діяльності. Таку тенденцію пов'язують з активним розвитком різних загальносуспільних явищ та процесів як у нашому суспільстві, так і у світі в цілому.

До структури волонтерської діяльності можна віднести: мотиви особистості (принцип безоплатності праці); потреби (альтруїстичного або соціального спрямування); мета волонтерства (бажання покращити благополуччя інших); особистісні смисли волонтера (внутрішнє переживання соціальної або ідеальної необхідності); задача діяльності (різного роду соціальні ситуації); дії волонтера (мають нескладну структуру); продукт діяльності (різного роду блага); кінцевий результат для волонтера (аспекти самореалізації); кінцевий результат для суспільства (різного виду соціальні блага).

Можна визначити наступні чинники, що обумовлюють прояв волонтерської діяльності: індивідуальні характеристики особистості; мотиви; рівень самооцінки (особистісні чинники); особливості навчання волонтерству, успішність волонтерської діяльності (комунікативні і діяльні

мотиви); суспільне визнання, психологічний клімат волонтерської діяльності (соціальні і психологічні детермінанти).

2. Емпірично визначити індивідуальні характеристики волонтерів; особливості їх мотиваційної та ціннісної сфери:

- На основі отриманих результатів встановлено, що у *більшості досліджуваних першої групи (ефективної волонтерської діяльності)* визначено високі показники за шкалою товарищкості та відкритості; низькі бали визначено за шкалами нейротизм, спонтанна агресивність, депресивність, дратівливість та сором'язливість.

Більшість досліджуваних виявляють середній рівень емпатійних здібностей; демонструють середній рівень раціонального, емоційного та інтуїтивного каналу емпатії, високий прояв проникаючої здатності в емпатії та високий рівень ідентифікації в емпатії.

У більшості респондентів, що ефективно виконують волонтерську діяльність встановлено високі показники за виразністю таких мотивів, як: матеріальна винагорода, потреба в соціальних контактах, потреба бути креативним та потреба в відчутті затребуваності суспільно-корисної праці. Низький показник у більшості досліджуваних встановлено за показником потреба у впливовості і владі. Для більшості досліджуваних високе значення мають такі цінності, як розвиток себе, духовне задоволення, власний престиж та високе матеріальне становище.

- У досліджуваних *другої групи (неефективної волонтерської діяльності)* визначено середні показники невротичності, спонтанної агресивності, депресивності, дратівливості, товарищкості, врівноваженості, реактивної агресивності, сором'язливості, відкритості, екстраверсії – інтроверсії, емоційної лабільності та маскулінізму – фемінізму. Більшість респондентів демонструють середній рівень емпатії та середній рівень прояву за усіма показниками емпатійності: раціональний, емоційний та інтуїтивний канал емпатії.

Більшість волонтерів, що неефективно виконують волонтерську діяльність отримали високі показники за наступними факторами мотивації: матеріальна винагорода, потреба в завоюванні визнання з боку інших людей, потреба бути креативним та потреба у впливовості та владі. Для більшості досліджуваних найбільш значимими виявилися такі цінності, як активні соціальні контакти, досягнення, власний престиж та високе матеріальне становище.

3. Визначити психологічні чинники, що обумовлюють ефективну волонтерську діяльність.

Проведене емпіричне дослідження дозволяє стверджувати, що чинниками ефективної волонтерської діяльності можна відзначити: особистісні характеристики волонтерів (товариськість та відкритість); особливості емпатійних здібностей (середній рівень емпатії, високий прояв проникаючої здатності в емпатії та високий рівень ідентифікації в емпатії); мотиваційна сфера (потреба в соціальних контактах, потреба бути креативним та потреба в відчутті затребуваності суспільно-корисної праці), ціннісна сфера (розвиток себе та духовне задоволення).

Перспективами подальших досліджень є визначення факторної структури ефективної волонтерської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агирбов С. Р., Сказко А. С. Добровольчество (волонтерство): этический аспект. Научно-исследовательские публикации. 2014. № 4. С. 68.
2. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.05. К., 2008. 247 с.
3. Бондарчук О. І. Організаційно-професійні особливості самоєфективності керівників освітніх організацій. *Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. К. : Аксіома, 2015. С. 57–69.
4. Вайнілович Н. А. Волонтерський рух у сучасному українському суспільстві: мотиваційний аспект. *Методологія теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. 2010. № 2. С. 407–410.
5. Взаємодія держави і суспільства, символічний простір народу та українсько-російські взаємини у дзеркалі громадської думки. Жовтень 2015 : інформ. бюл. ; [за ред. М. М. Слюсаревського]. К., 2015. 52 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ispp.org.ua/bibl_6.htm. Дата звернення (03.08.2021).
6. Гнатовський М. М., Короткий Т. Р., Хендель В. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів: 2-ге вид., доповн. Одеса: Фенікс, 2015. 92 с.
7. Головаха Є. І. Война впервые научила украинцев помогать друг другу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://news.liga.net/interview/politics/6382849-golovakha_voyna_vpervye_nauchila_ukraintsev_pomogat_drug_drugu.htm. Дата звернення (05.05.2021).

8. Гулевич О. А., Шевелева И. А., Фомичев А. А. Помощь как стиль жизни: психологические аспекты волонтерской деятельности. *Социальная психология и общество*. № 2 / 2013. С. 5-20.
9. Гуменюк О. Є. Психологія Я – концепції: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2002. 186 с.
10. Долгов А. Ю. Историко-методологическая реконструкция теории созидательного альтруизма Питирима Сорокина. *Социологические исследования*. 2014. № 9. С. 104–114.
11. Клепикова А. А. Добровольцы благотворительной организации в государственном учреждении для людей с тяжелой инвалидностью: конструкты волонтерства и профессионализма. *Журнал исследований социальной политики*. 2011. Т. 9. № 3. С. 3–67.
12. Косова У. П. Психологические характеристики волонтерской деятельности. *Высшее образование сегодня*. 2009. № 12. С. 63–67.
13. Крапівіна Г. О. Людські ресурси та їх мотивація в добровольчестві. *Вісник Львівського інституту економіки і туризму: зб. наук. ст.* Львів: ЛІЕТ, 2010. № 5. С. 117–123.
14. Кретьова У. П. Психологические особенности мотивационно-смысловой сферы лиц, включенных в волонтерскую деятельность. *Вестник Краунц. Гуманитарные науки*. № 1 (25). 2015. С. 44-54.
15. Кретьова У. П. Модель волонтерской деятельности. *Вестник КРАУНЦ. Гуманитарные науки. Психология*. 2014. № 2 (24). С. 37–45.
16. Кудринская Л. А. Добровольческий труд: сущность, функции, специфика. *Социологические исследования*. 2006. № 6. С. 21.
17. Леонтьев Д. А. Общее представление о мотивации человека. *Психология в вузе*. 2004. № 1. С. 51–65.
18. Ліпінська Н. Ф. Самоефективність особистості як джерело її активності. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. 2014. Т. 19, Вип. 1. С. 180-185.

- 19.Лях Т. Л. Види мотивації до волонтерської діяльності. Вісник Запорізького національного університету. № 2 (15), 2011. С. 37-41.
- 20.Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп : навч. посіб. К. : Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 149 с.
- 21.Лях Т. Л. Подходы к классификации волонтерских групп. *Соціальна робота в Україні: теорія та практика*. 2010. № 3. С.49–58.
- 22.Макаренко І. Є. Роль самоефективності педагога в забезпеченні його високих професійних досягнень. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 37. С. 263-269.
- 23.Максименко С. Д. Методологічні проблеми психології особистості у сучасному вимірі. Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць К-ПНУ ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. 2011. Вип. 12. С. 3 – 13.
- 24.Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. М. : Начала, 2007. С. 6.
- 25.Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. *Український соціум*. 2016. № 2 (57). С. 25-40.
- 26.Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / В. Д. Балин, В. К. Гайда, В. К. Гербачевский и др. Под общей ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. СПб. : Питер, 2007. 560 с.
- 27.Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 р. № 3236-17. Режим доступу: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17/ed20110419>. Дата звернення (10.05.2021).
- 28.Проценко О. А. Волонтерская деятельность как фактор формирования социального капитала личности. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія

- «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». Випуск 38, 2017 р. С. 61-67.
29. Плетенёва И. Ф., Мартынова Л. Н., Барина Л. В. Волонтерская деятельность как средство формирования будущего педагога. *Вестник КГУ Педагогика. Психология. Социокинетика*. № 4. С. 160-165.
30. Психологія особистості: Словник довідник. [За редакцією П.П. Горностая, Т.М. Титаренко]. Київ: Рута, 2001. 320 с.
31. Русякова Е. Е., Разумова Е. М., Шпаковская Е. Ю. Социально-психологические аспекты волонтерской деятельности студентов-психологов. *Перспективы науки и образования*. 2019. № 1 (37). С. 301-315.
32. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки. : монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. 280 с.
33. Сикорская Л. Е. Толерантность в представлениях молодых российских и немецких волонтеров социальной работы. *Социологические исследования*. 2007. № 9. С. 52–58.
34. Стеббинс Р. А. Свободное время: к оптимальному стилю досуга (взгляд из Канады). *Социологические исследования*. 2000. № 7. С. 64-72.
35. Шапошник Д. О. Ресурси теорії самоефективності особистості у сучасній психології. *Вісник Харківського національного університету Серія «Психологія»*, 2011. № 937. с. 302-305.
36. Шарыпин А. В. Волонтерское движение: истоки и современность. *Современные исследования социальных проблем*. 2010. № 4. С. 214-220.
37. Юрчинська Г. К. Круцюк О. В., Волонтерська діяльність: суть і психологічні детермінанти. *Український психологічний журнал*. № 2 (4). 2017. С. 188-204.

38. Barraza J. A. Positive emotional expectations predict volunteer outcomes for new volunteers. *Motivation and Emotion*. 2011. V. 35.
39. Ruston D. Volunteers, helpers and socialisers: social capital and time use. London: Office of National Statistics, 2003. C. 10-15.
40. Snyder M., Omoto A. Who gets involved and why? The Psychology of volunteerism. *Youth Empowerment and Volunteerism: Principles, Policies and Practices*. Hong Kong : City University of Hong Kong Press, 2009. P. 1-18.
41. Feiler D. C., Tost L. P., Grant A. M. Mixed reasons, missed givings: the costs of blending egoistic and altruistic reasons in donation requests. *Journ. of Experimental Social Psychology*. 2012. V. 48.
42. Finkelstein M. A., Brannick M. T. Applying theories of institutional helping to informal volunteering: motives, role identity and prosocial personality. *Social Behavior and Personality*. 2007. V. 35.

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Вознес І.В., учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

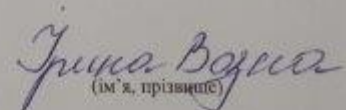
– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - культурної толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
 - самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягти власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

26.10.2020
(дата)

(ім'я)

(ім'я, прізвище)